IDISHE PROBLEMEN; ERSHTER BAND

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649533404

Idishe Problemen; Ershter Band by Jacob Milch

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

JACOB MILCH

IDISHE PROBLEMEN; ERSHTER BAND

Trieste

אינהאלט:

איך בין א איד — 5
אין א פאר'כשופ'טען קרייז — 17
דאס רעכט אויף אונוויסענהייט און פארדארבענהייט — 23
גלות און רעליגיע — 27
אמעריקא — דער אידישער צענטער פון דער וועלט — 41
האלטען זיך אידען אפגעזונדערט — 51
פון וואנען נעמט זיך די אידישע צרות — 59
רעליגיע, ציוניזם און אידישיזם — 67
קען דער ציוניזם לעזען די אידישע פראגע? — 76
אידיש־אידישיזם — 84
דער באנקראט פון אידישיזם אלס באוועגונג — 92
וואס הייסט נאציאנאלע קולטור — 103
דער פלאן פון דער שעהנער ליטעראטור און דער נאציאנאלער קולטור — 110
די תורה און די ביבעל — 120
איז מעגליך אידישע קולטור — 128
די נייע אידישע ליטעראטור — 134
נייע באוועגונגען ביים היגען אידישען פראלעטאריאט — 147
די אידישע וואנדערונג — 209

טען קריזיס, וואס מיר האבען דא דורכגעלעבט אין דעם יאר 1907, איז אויך די אידישע עמיגראציע געפאלען אין א כמעט גלייכער פראפארציע...

עס איז נאך דא פיעל צו ריידען וועגען דעם ענין. פאר היינט האבען מיר נאר געוואלט אויפמערקזאם מאכען אויף דעם איינעם פונקט: וואס די אידישע לאגע זאל נים זיין, וואס די מיטעל צו פארבעסערען דיזע לאגע זאל נים זיין — די אידישע עמיגראציע אין אירע הויפטשטריכען איז א טייל פון אן אלגעמיינער סאציאלער ערשיינונג.

באווייזען אונזער פונקט וועלען מיר נעמען דריי לענדער און פיר הויפט יאָרען פון דעם שפּעטערען אימיגראַציאָנס־שטראָם.

עס זענען אָנגעקומען אימיגראַנטען פון:

לענדער	1861	1881	1907	1908
עסטרייך־אונגארן	13	27,983	338,452	168,509
איטאליען	954	15,401	285,731	128,503
רוסלאנד	129	10,655	258,943	156,711

עס איז גענוג צו געבען איין בליק אויף דיזער קורצער טאבעלע, מען זאָל זיך איבערצייגען ווי פאלש עס זענען די טעאָריעס, וואָס בויען זיך אויף די אידישע וואנדערונג אלס אן אויסנאם פאל.

פון דיזער טאבעלע קאָן מען צום לייכטסטען זעהן, אז עס איז א גאנצע רייה פון לענדער, וואָס זענען אין די 60־גער און זיבציגער יאָרען אריינגעצויגען געוואָרען אין דעם עמיגראַציאָנס שטראָם; אז דיזע לענדער זענען מייסטענס אגראַרישע לענדער, וואו דער קאפּיטאליזם האט זיך נאָר וואָס אנגעהויבען צו אנטוויקלען; וואו ער איז שוין גענוג אנטוויקעלט צו פארטרייבען די פויערים פון דאָרף אין שטאָט. וואו ער איז אָבער נאָך ניט אויף אזוי ווייט אנטוויקעלט צו קאָנען באַשעפטיגען די אלע פון זייער ערד פריי־געוואָרענע פויערים; וואו ער איז שוין גענוג אנטוויקעלט צו פארטרייבען די אידען פון זייערע אלטע באשעפטיגונגען, וואו ער איז אָבער נאָך ניט גענוג אנטוויקעלט זיי אויפצונעמען אין דער אינדוסטריע.

אלס ווייטערער באווייז צו דיזער באהויפּטונג, קאָן נאָך אויך דינען דער פאקט, אז גראד פון די לענדער וואָס האָבען פריהער געשיקט די גרעסטע צאָל אימיגראנטען, איז די עמי־גראציע זעהר שטארק געפאלען. צוליב דעם אינדוסטריעלען אויפבליהען אין יענע לענדער.

און די אידען זענען ניט נאָר קיין אויסנאם, ווען די אי־מיגראציע האלט אין וואקסען. זיי געהען מיט דעם שטראָם אויך דעמאָלט ווען די אלגעמיינע עמיגראציע פאלט, ווי שוין באמערקט. אין דעם יאָהר 1908 ווען די אלגעמיינע עמיגרא־ציע איז שטארק געפאלען, ווארשיינליך צוליב דעם עקאָנאָמי־

העכסטענס ערקלערען, ווארום די צאָל עמיגראנטען איז געשטיגען אין איין יאָר און געפאלען א צווייטען יאָר, זי קאָן אָבער ניט ערקלערען די ערשיינונג פון אן אימער שטייגענדער עמיגראציע.

אן ערקלערונג פאר דער ערשיינונג קאָן מען נאָר באקומען, ווען מען באטראכט די אייראָפעאישע עמיגראציע אלס א גאנצע. אָבער דעמאָלט פאלט די טעאָריע פון אידישע וואנדערונג. מען זעהט דעמאָלט, אז די וואנדערונג איז אונטערוואָרפען אלגעמיינע סאָציאלע געזעצען. אז די אידישע עמיגראציע פאלט צוזאמען מיט דער אלגעמיינער עמיגראציע פון מזרח און דרום אייראָפא, אז זי שטייגט און פאלט צוזאמען מיט יענער.

ווען מען אונטערזוכט די אימיגראציאָנס סטאטיסטיק פון דיזען לאנד, און דאָס איז דערווייל דער בעסטער מיטעל צו שטודירען די עמיגראציע פון אנדערע לענדער, געפינט מען פאָלגענדעס: די אימיגראציע אין דיזען לאנד איז אין די ערשטע צייטען געקומען אויסשליסליך פון דייטשלאנד, דאָס פאראייניגטע ענגלאנד (ענגלאנד, אירלאנד, סקאטלאנד און וועלש), און סקאנדינאוויען. שוין אין 1852 איז די צאָל אימיגראנטען פון דייטשלאנד געווען 145,916; אין 1882 איז די איינוואנדערונג פון דעמזעלבען לאנד געשטיגען ביז 250,630. די איינוואנדערונג פון ענגלאנד האָט שוין אין 1851 דערגרייכט די צאָל 272,740.

פאר דערזעלבער צייט זענען געקומען גאנץ וועניג אימיגראנטען פון די לענדער פון וואנען די הויפט אימיגראציע קומט היינט צו טאָג.

ביז 1861, למשל, איז פון עסטרייך־אונגארן קיין איינציגער אימיגראנט ניט געקומען. די ערשטע פארטיי אימיגראנטען פון עסטרייך־אונגארן איז געקומען אין 1861 און זי איז באשטאנען פון 13 מענשען.

דאָס זעלבע איז בנוגע אמת וועגען איטאליען און רוסלאנד.

מיר קאָנען דאָ ניט איבערגעבען אלע ציפערען. אָבער צו

דישע עמיגראציע האָט זיך אָנגעהויבען אין 1881. די סטאטיסטיק פון דעם לאַנד צייגט, אז די אימיגראציע, הגם באַשרענקט, האָט זיך אָנגעהויבען אין אָנפאנג פון די 70גער יאָרען, און צו דעם, קאָן זיין, האָבען ביינעטראָגען נאָר אנדערע געזעצען. אין 1874 יאָר זענען נעמליך ארוים די לאנדוועהר געזעצען, נאָך וועלכע יעדער יונגערמאן איז געוואָרען אונטערוואָרפען דער אלגעמיינער מיליטער פליכט. מען קאָן נאטירליך נים וויסען גענוי, אָבער די השערה איז ניט ווייט פון שכל, אז די נייע מיליטער־פליכטען, האָבען א סך יונגע לייט געטריבען אויסצואוואנדערען. די מיליטער־פליכטען זענען נאָך ביז היינטיגען טאָג, און ניט נאָר ביי אידען, א וויכטיגע אורזאַך פאר אויסוואנדערונג. אין 1878 האָבען מיר געהאט דעם רוסיש־טערקישען קריג, וועלכער האָט בלי ספק פארטריבען פיעל יונגע לייט פון דער היים.

אין 1870 האָט די איינוואנדערונג פון רוסלאנד נאָך אמעריקא דאָס ערשטע מאָל דערגרייכט די ציפער פון אריבער טויזענט. פון דאן אָן געהט עס וואָס אמאָל העכער, און אין 1875 דערגרייכט שוין די ציפער 8,981. נעקסטען יאָר פאלט די ציפער ווידער צו 5,700 ווערענד אין דעם פאָלגענדען יאָר, אין דעם יאָהר 1877 שפּרינגט די ציפער ווידער צו 7,132.

אָט די אימיגראנטען זענען ניט געווען אלע אידען. צו יענער צייט האָט מען פארשריבען אלע אלס רוסען, אָבער מען נעמט אָן, און מיט רעכט, אז די מייסטע פון יענע איינוואנדערער זענען געווען אידען.

אלע וואָס האלטען, אז די אידישע עמיגראציע האָט זיך אָנגעהויבען אין דעם יאָר 1881 האָבען פאר דעם איין ערקלערונג: די פּאָגראָמען, די פארפאָלגונגען!

ווי אזוי קאָנען זיי ערקלערען די אויבענדערמאָנטע עמיגראציאָנס ציפערען? וואָס איז די אורזאַך, וואָס די אלע יאָרען, ביז די זיבעציגער יאָרען, זענען די אידען זיך געזעסען גאנץ רוהיג און האָבען דאן מיט אמאָל, מיר ניט, דיר ניט, זיך געלאָזען אין דער ווייטער וועלט אריין?

דער ענטפער וואָס מיר האָבען פּרובירט געבען ווענען די לאַנדוועהר געזעצען, און דעם רוסיש־טערקישען קריג, קאָנען

קאפיטאליזם. דאָס וואָס מענשען קאָנען אזוי שווער מאַכען א לעבען אין דער אלטער היים, דאָס צווינגט זיי צו זוכען א נייע היים. דאָס איז אמת פאר אידען ווי פאר ניט אידען.

עס איז אָנגענומען במעט ביי אלעמען, און דער שרייבער פון דעם האָט דאָס געגלויבט פאר א געוויסער צייט, אז די אידישע אויסוואנדערונג האָט זיך אָנגעהויבען אין דעם יאָר 1881, באלד נאָך די ערשטע פּאָגראָמען, און נאָך די מאי געזעצען פון 1882.

דאָס איז אמת ווען מען רעדט פון די גרויסע מאסענאויסוואנדערונגען, און אויך אזויפיעל, אויף וויפיעל די פּאָגראָמען און די ספּעציעלע פארפאלגונגען זענען ווירקליך א גרויסער פאקטאָר אין דער אידישער וואנדערונג. עס איז אָבער ניט דער גאַנצער אמת.

ווען מען זאָל אָננעמען, אז די אידישע אויסוואנדערונג פון רוסלאנד האָט זיך אָנגעהויבען אין 1881, נאָך די פּאָגראָמען, וואָלט מען אויך געמוזט אָננעמען, אז ביז 1881 האָט די אידען אין רוסלאנד גאָרניט געפעהלט, אז די מאי גזרות זענען געווען די ערשטע גזירות געגען די אידען אין רוסלאנד. מען וואָלט אויך געמוזט אָננעמען, אז די אידען אַנטלויפען אלע מאָל פון די לענדער אין וועלכע מען פארפאָלגט זיי. ווער וועט זיך אונטערנעמען צו מאַכען די באהויפּטונגען? ניט נאָר אין רוסלאנד, אין אלע אנדערע לענדער, זענען די אידען אויסגעשטאַנען רדיפות און נגישות, זיי האָבען אָבער קיינמאָל ניט עמיגרירט מיט דעם פרייען ווילען, ווי לאַנג די עקאָנאָמישע לאגע איז געווען צו דערליידען. זיי זענען אָפט געזעסען אזוי לאַנג, ביז מען האָט זיי מיט געוואלט פארטריבען. אפילו דאַן האָבען פארלאָזען דאָס לאנד נאָר אזעלכע, וואָס האָבען זיך אנדערש ניט געקענט העלפען.

די וואָס האָבען זיך געקאָנט העלפען, האָבען אָדער אָנגעווענדעט אלע פארשידענע מיטלען צו בלייבען, אָדער זענען איבערגעפאָרען אין אן אנדער שטאָט פון דעמזעלבען לאנד, ווי די געשיכטע פון דעם "אידישען תחום" אין רוסלאנד, צו דערמאָנען נאָר די נייעסטע געשיכטע, באווייזט דאָס.

ווי שוין באמערקט, איז ניט אין גאַנצען אמת, אז די אי־

די אידישע וואנדערונג

די אידישע וואנדערונג שפּילט א גרויסע ראָליע אין די אומצעהליגע „וויסענשאַפטליכע" טעאָריעס, וואָס זענען אנטשטאַנען אין די לעצטע צעהן יאָר וועגען דער לעזונג פון דער אידישער פראגע. די ציוניסטען, די פּועלי ציון, די טעריטאָריאליסטען, די סאָציאליסטען טעריטאָריאליסטען און די אלע אנדער פּארטייען און „וויסענשאפטען", וואָס זענען ווי שוועמליך אויפגעקומען אין די לעצטע צייטען, האָבען אלע מער, אָדער ווייניגער זיך באשעפטיגט מיט דער פראגע פון אידישער וואנדערונג; אלע האָבען זיי געבויט אויף דעמזעלבען באָדען; אלע זענען זיי אויסגעגאנגען פון דעמזעלבען שטאנדפּונקט, און אלע זענען זיי געקומען צו דעמזעלבען שלום: די אידישע וואנדערונג באווייזט די אויסנאַם לאגע פון די אידען. די אידישע וואנדערונג איז א ספּעציעלע מכה פון דעם אידישען פאָלק.

מען קאן ניט לייקענען, א גרויסער טייל פון דער אידישער אויסוואנדערונג ווערט ארויסגערופען פון דער ספּעציעלער פארפאָלגונג, וואָס די אידען האָבען אויסצושטעהן. דער טייל פון דער עמיגראציע וועט מען הסתם אויפהערען, אויב די פארפאָלגונגען וועלען נאָכלאָזען. מאכען פון דעם פאקט ספּעציעלע טעאָריעס און אויסשטעלען די אידישע עמיגראציע אין א באזונדערער קאטעגאָריע לאָזט זיך אָבער נישט. וואָרים עס איז פונקט אזוי אמת, אז די גרויסע מאסען אידישע עמיגראנטען, די הונדערט טויזענדער, עמיגרירען צוליב דיזעלבע אורזאכען, צוליב וועלכע מיליאָנען פון אנדערע נאציעס ווערען באוועגט צו פארלאָזען הויז און היים.

די ערשטע, די וויכטיגסטע, די שטארקסטע פון די סבות, איז די עקאָנאָמישע לאגע פון די גרויסע מאסען אונטער דעם